

Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет
Кафедра української мови імені професора Івана Ковалика

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. декана філологічного факультету

Крохмальний Р.О..

«1» вересня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Сучасна українська літературна мова (фонетика)»

галузь знань 03 Гуманітарні науки
(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 035 Філологія
(шифр і назва спеціальності)

спеціалізації:

- 035.060 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – арабська;
- 035.065 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – китайська;
- 035.067 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – перська;
- 035.068 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – турецька;
- 035.069 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – японська.

факультет філологічний
(назва інституту, факультету, відділення)

Львів – 2023 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Сучасна українська літературна мова (фонетика)» для студентів за спеціальністю 035 «Філологія»; спеціалізації:

- 035.060 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – арабська;
- 035.065 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – китайська;
- 035.067 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – перська;
- 035.068 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – турецька;
- 035.069 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – японська.

«_1_» вересня, 2023 року – 10 с.

Розробник: Тимошик Г.В., доцент, кандидат філологічних наук

(автор, науковий ступінь, вчене звання, посада)

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри української мови імені проф. Івана Ковалика

Протокол № 1 від «31» серпня 2023 р.

Завідувач кафедри Купчинська З.О. _____ (Купчинська З.О.)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

«1» вересня 2023 р.

Затверджено Вченою радою філологічного факультету

Протокол № 1 від «31» серпня 2023 р.

«1» вересня 2023 р. Голова _____ (Крохмальний Р.О.)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>денна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Нормативна
Модулів – 3	Спеціальність 035 Філологія	<i>Рік підготовки:</i>
Змістових модулів – 3	Спеціалізації: 035.060 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – арабська; 035.065 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – китайська; 035.067 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – перська; 035.068 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – турецька; 035.069 Східні мови та літератури (переклад включно), перша – японська.	I-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____		<i>Семестр</i>
(назва)		II-й
Загальна кількість годин – 90 год.		<i>Лекції</i>
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента - 2,6	Освітній рівень: бакалавр	16 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>
		32 год.
		<i>Самостійна робота</i>
		42 год.
		Вид контролю: залік

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить (%):
для денної форми навчання – 56 %

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: ознайомити студентів з українською фонетикою і фонологією як наукою, з'ясувати його предмет, завдання, значення і систему термінів, навчити студентів розрізняти сучасні та історичні фонетичні зміни.

Завдання: формувати у студентів чітке розуміння фонетичних особливостей української літературної мови, навчити їх описувати сучасні асиміляції, дисиміляції, розуміти природу різноманітних фонетичних процесів, знати особливості української фонетичної системи, орфоепічні норми сучасної української літературної мови, робити фонетичний аналіз та вміти записувати текст фонологічною і фонетичною транскрипціями.

У результаті вивчення курсу студент повинен:

знати: аспекти і методи вивчення звуків мови, артикуляційні та акустичні властивості звуків сучасної української літературної мови та основи їх класифікації, системи голосних і приголосних фонем сучасної української літературної мови та їх звукові вияви, проблеми класифікації фонем і основні підходи українських фонологів до їх вирішення, основи транскрибування, звукові зміни сучасної української літературної мови (асиміляція, акомодация, дисиміляція, спрощення), основи українського складоподілу, орфоепічні норми сучасної української літературної мови і типові відхилення від них, основи теорії письма (співвідношення між буквами і звуками, принципи правопису).

вміти: давати повну характеристику головним виявам голосних і приголосних фонем, виявляти умови та причини появи комбінаторних та позиційних виявів фонем, характеризувати різновиди звукових змін, з'ясовувати причини їх виникнення, записувати слова і тексти фонологічною і спрощеною фонетичною транскрипціями, виявляти типові відхилення від орфоепічних норм і застосовувати різноманітні засоби їх подолання, використовувати основи теорії письма для поліпшення культури писемного мовлення.

3. Програма навчальної дисципліни

<i>Змістовий модуль I. Фонетика і фонологія як наука. Аспекти вивчення звуків мови.</i>	
Тема 1.	Фонетика і фонологія як наука, їх предмет, завдання. Будова мовного апарата. Аспекти вивчення звуків (акустичний, анатомо-фізіологічний, лінгвістичний). Методи вивчення звуків мови.
Тема 2.	Основні поняття фонології. Фонема та її функції. Принципи виділення фонем. Фонологічна концепція П. П. Коструби. Позиційні та комбінаторні варіанти головного вияву фонем. Фонологічна і фонетична транскрипції, їх завдання. Основний принцип транскрибування. Повна і спрощена фонетична транскрипція.

<i>Змістовий модуль II. Голосні і приголосні фонем та їх звукові вияви</i>	
Тема 3.	Артикуляційні особливості голосних і приголосних звуків. Класифікація голосних фонем. Звукові вияви голосних фонем.

Тема 4.	Приголосні фонем та їх звукові вияви. Класифікація приголосних фонем. Варіанти головних виявів приголосних фонем. Довгі приголосні звуки і проблема довгих приголосних фонем.
Тема 5.	Звукові зміни в мовленнєвому процесі: асиміляції, дисиміляції, спрощення. Причини звукових змін. Типи асимілятивних змін за напрямом, обсягом, характером. Асиміляція приголосних за дзвінкістю/глухістю, твердістю/м'якістю, місцем і способом творення.
Тема 6.	Дисиміляція приголосних звуків. Види дисиміляцій за напрямом, ступенем сусідства розподібнених звуків, характером змін. Історичні і сучасні дисиміляції.

<i>Змістовий модуль III. Спрощення та чергування фонем і звуків. Склад та наголос.</i>	
Тема 7.	Спрощення в групах приголосних, його артикуляційна природа. Групи приголосних, у яких відбуваються спрощення. Спрощення фонем і звуків, відображення на письмі.
Тема 8.	Чергування фонем та їх варіантів. Поняття про морфологію. Основні типи історичних чергувань голосних фонем. Чергування приголосних звуків і фонем. Основні типи історичних альтернатив приголосних фонем.
Тема 9.	Склад як фонологічне і фонетичне явище. Основи складоподілу. Наголос. Артикуляційна й акустична природа наголосу. Особливості словесного наголосу в українській мові. Фонетичні слова. Поняття про енклітики і проклітики. Особливості наголошування різних частин мови. Словники наголосів.
Тема 10.	Поняття „орфоепія”. Орфоепічні норми сучасної української літературної мови. Типи орфоепічних помилок і шляхи їх подолання.
Тема 11.	Графіка. Графема як основна одиниця графіки. Співвідношення між буквами і фонемами. Український алфавіт. Орфографія як наука. Основні поняття орфографії. Принципи українського правопису: фонетичний, фонематичний (морфологічний), традиційний, смисловий. Проблеми українського правопису.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п	інд	ср		л	п	інд	ср
1	2	3	4	6	7	8	9	10	12	13
Модуль 1										
Змістовий модуль I. Фонетика і фонологія як наука. Аспекти вивчення звуків мови.										
Тема 1. Фонетика і фонологія як наука, їх предмет, завдання. Аспекти вивчення звуків.	7	1	2		4					
Тема 2. Основні поняття фонології. Фонема та її функції. Фонологічна і фонетична транскрипції, їх завдання.	9	1	4		4					

Разом – змістовий модуль I	16	2	6		8					
Модуль 2										
Змістовий модуль II. Голосні і приголосні фонем та їх звукові вияви.										
Тема 3. Артикуляційні особливості голосних і приголосних звуків. Класифікація голосних фонем. Звукові вияви голосних фонем.	8	2	2		4					
Тема 4. Приголосні фонем та їх звукові вияви. Класифікація приголосних фонем.	12	2	4		6					
Тема 5. Звукові зміни в мовленнєвому процесі: асиміляції, дисиміляції, спрощення. Типи асимілятивних змін	14	2	6		6					
Тема 6. Дисиміляція приголосних звуків. Види дисиміляцій.	8	2	2		4					
Разом – змістовий модуль II	42	8	14		20					
Модуль 3										
Змістовий модуль III. Спрощення та чергування фонем і звуків. Склад та наголос.										
Тема 7. Спрощення в групах приголосних, його артикуляційна природа.	8	2	2		4					
Тема 8. Чергування фонем та їх варіантів. Поняття про морфонологію. Основні типи історичних чергувань голосних фонем.	12	2	4		6					
Тема 9. Склад як фонологічне і фонетичне явище. Основи складоподілу. Наголос.	5	1	2		2					
Тема 10. Поняття „орфоепія”. Орфоепічні норми сучасної української літературної мови. Типи орфоепічних помилок і шляхи їх подолання.	5	1	2		2					

Тема 11. Графіка. Графема як основна одиниця графіки. Співвідношення між буквами і фонемами. Український алфавіт. Орфографія як наука. Основні поняття орфографії. Принципи українського правопису: фонетичний, фонематичний (морфологічний), традиційний, смисловий. Проблеми українського правопису.	2		2						
Разом – змістовий модуль III	32	6	12		14				
Усього годин	90	16	32		42				

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Фонетика і фонологія як наука, їх предмет, завдання. Будова мовного апарата. Аспекти вивчення звуків (акустичний, анатомо-фізіологічний, лінгвістичний). Методи вивчення звуків мови.	2
2	Основні поняття фонології. Фонема та її функції. Принципи виділення фонем. Фонологічна концепція П.П. Коструби. Позиційні та комбінаторні варіанти головного вияву фонем. Фонологічна і фонетична транскрипції, їх завдання. Основний принцип транскрибування. Повна і спрощена фонетична транскрипція.	4
3	Артикуляційні особливості голосних і приголосних звуків. Класифікація голосних фонем. Звукові вияви голосних фонем. Норми вимови голосних звуків.	2
4	Приголосні фонем та їх звукові вияви. Класифікація приголосних фонем. Варіанти головних виявів приголосних фонем. Довгі приголосні звуки і проблема довгих приголосних фонем. Норми вимови приголосних звуків.	4
5	Звукові зміни в мовленнєвому процесі: асиміляції, дисиміляції, спрощення. Причини звукових змін. Типи асимілятивних змін за напрямом, обсягом, характером. Асиміляція приголосних за дзвінкістю/глухістю, твердістю/м'якістю, місцем і способом творення. Норми вимови сполучень приголосних звуків.	6
6	Дисиміляція приголосних звуків. Види дисиміляцій за напрямом, ступенем сусідства розподібнюваних звуків, характером змін. Історичні і сучасні дисиміляції.	2
7	Спрощення в групах приголосних, його артикуляційна природа. Групи приголосних, у яких відбуваються спрощення. Спрощення фонем і звуків, відображення на письмі.	2

8	Чергування фонем та їх варіантів. Поняття про морфологію. Основні типи історичних чергувань голосних фонем. Чергування приголосних звуків і фонем. Основні типи історичних альтернатив приголосних фонем.	4
9	Склад як фонологічне і фонетичне явище. Основи складоподілу. Наголос. Артикуляційна й акустична природа наголосу. Особливості словесного наголосу в українській мові. Фонетичні слова. Поняття про енклітики і проклітики. Особливості наголошування різних частин мови. Словники наголосів. Поняття „орфоепія”. Орфоепічні норми сучасної української літературної мови. Типи орфоепічних помилок і шляхи їх подолання.	6
	Всього	32

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Фонетика і фонологія як наука, їх предмет, завдання. Будова мовного апарата. Аспекти вивчення звуків (акустичний, анатомо-фізіологічний, лінгвістичний). Методи вивчення звуків мови.	4
2	Основні поняття фонології. Фонема та її функції. Принципи виділення фонем. Фонологічна концепція П.П. Коструби. Позиційні та комбінаторні варіанти головного вияву фонем. Фонологічна і фонетична транскрипції, їх завдання. Основний принцип транскрибування. Повна і спрощена фонетична транскрипція.	4
3	Артикуляційні особливості голосних і приголосних звуків. Класифікація голосних фонем. Звукові вияви голосних фонем. Норми вимови голосних звуків.	4
4	Приголосні фонем та їх звукові вияви. Класифікація приголосних фонем. Варіанти головних виявів приголосних фонем. Довгі приголосні звуки і проблема довгих приголосних фонем. Норми вимови приголосних звуків.	6
5	Звукові зміни в мовленнєвому процесі: асиміляції, дисиміляції, спрощення. Причини звукових змін. Типи асимілятивних змін за напрямом, обсягом, характером. Асиміляція приголосних за дзвінкістю/ глухістю, твердістю/ м'якістю, місцем і способом творення. Норми вимови сполучень приголосних звуків.	6
6	Дисиміляція приголосних звуків. Види дисиміляцій за напрямом, ступенем сусідства розподібнених звуків, характером змін. Історичні і сучасні дисиміляції.	4
7	Спрощення в групах приголосних, його артикуляційна природа. Групи приголосних, у яких відбуваються спрощення. Спрощення фонем і звуків, відображення на письмі.	4
8	Чергування фонем та їх варіантів. Поняття про морфологію. Основні типи історичних чергувань голосних фонем. Чергування приголосних звуків і фонем. Основні типи історичних альтернатив приголосних фонем.	6
9	Склад як фонологічне і фонетичне явище. Основи складоподілу. Наголос. Артикуляційна й акустична природа наголосу. Особливості словесного наголосу в українській мові. Фонетичні слова. Поняття про	4

	енклітики і проклітики. Особливості наголошування різних частин мови. Словники наголосів. Поняття „орфоепія”. Орфоепічні норми сучасної української літературної мови. Типи орфоепічних помилок і шляхи їх подолання.	
	Разом	42

7. Форми та методи навчання

Лекції, консультації, самостійна робота, колаборативне навчання, проектно-орієнтоване навчання, дискусія, метод вправ.

8. Методи контролю

Тестування, контрольні роботи.

9. Розподіл балів, які отримують студенти (залік)

Поточне тестування та самостійна робота											Сума
Змістовий модуль I		Змістовий модуль II				Змістовий модуль III					100
T1	T2	T.3	T.4	T.5	T.6	T.7	T8	T9	T10	T11	
10	10	10	10	10	10	10	10	10	5	5	

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою		
		Екзамен, диференційований залік		Залік
A	90 – 100	5	відмінно	зараховано
B	81 – 89	4	дуже добре	
C	71 – 80		добре	
D	61 – 70		задовільно	
E	51 - 60	3	достатньо	
FX	21–50	2	незадовільно	не зараховано
F	0 – 20	2	незадовільно (без права перездачі)	не зараховано (без права перездачі)

10. Методичне забезпечення

1. Асіїв Л., Пілецький В. Тестові завдання з фонетики та фонології сучасної української літературної мови для студентів філологічного факультету. – Львів, 2008.

2. Пілецький В. Практичні завдання з фонетики та фонології сучасної української літературної мови для студентів філологічного факультету. – Львів, 2001.
3. Асіїв Л., Пілецький В. Фонетика і фонологія української мови: Збірник практичних, тестових та контрольних завдань. – Львів, 2015. – 300 с.

11. Рекомендована література

Базова:

1. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. Ч.1, – 4-е вид. – К., 1972.
2. Коструба П.П. Основні поняття фонології // Українська мова і література в школі. – 1965. - № 7. – С. 21-25.
3. Коструба П.П. Фонетика сучасної української літературної мови. Ч.1. – Львів, 1963.
4. Коструба П.П. Фонетика, фонологія і морфонологія (їх предмет та місце в науці про мову) // Методологічні питання мовознавства. – К., 1966. – С. 94-103.
5. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика / За ред. І. К. Білодіда. – К., 1969.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я. Плющ – К., 1994. – С.16 -115.
7. Орфоепічний словник. Укладач М. І. Погрібний. – К., 1984.

Допоміжна:

4. Ганич Д. І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К., 1985.
5. Головащук І.С. Складні випадки наголошення. Словник – довідник. – К., 1995.
6. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. – К., 1999. – С.162-204.
7. Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Терлак З. Словник-довідник з культури української мови. – К, 1996.
8. Ключковський Б.Г. Методичні вказівки і практичні завдання з фонетики і фонології сучасної української літературної мови для студентів I курсу філологічного факультету. – Львів, 1987.
9. Коструба П.П. Про систему приголосних фонем сучасної української літературної мови // Питання українського мовознавства. Кн.5. – Львів, 1962. – С. 112-121.
10. Курс сучасної української літературної мови. Т. I. / За ред. Л.А.Булаховського. – К., 1951.
11. Орфографічний словник української мови. Уклали: С.І.Головащук, М.М.Пещак, В.М.Русанівський, О.О.Тараненко. – К., 1994.
12. Петличний І.З. До питання про систему голосних фонем у сучасній українській літературній мові // Питання українського мовознавства. Кн.1. – Львів, 1956. – С. 15-20.
13. Українська літературна вимова і наголос. Словник-довідник. – К., 1973.
14. Український правопис і наукова термінологія: проблеми норми та сучасність. – Львів, 1997.
15. Український правопис. – Київ : Наукова думка, 2019. – 391 с.

12. Інформаційні ресурси

1. Асіїв Л., Пілецький В. Фонетика і фонологія української мови: Збірник практичних, тестових та контрольних завдань. – Львів, 2015. – 300 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/FONETYKA-0000.pdf>
2. <http://philology.lnu.edu.ua/course/suchasna-ukrajinska-literaturna-mova-ukrajinisty-2-potik-4>